

ԻՆՉՈ՞Ւ ԵԿԵՂԵՑԻ ԳԱԼ ԵՒ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԻՆ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ

Յաճախ կը կարդամ գիրքեր ու յօդուածներ եւ ունկնդիր կ'ըլլամ խօսակիցներու, որոնք կ'ըսեն թէ օրէ օր եկեղեցի յաճախողներու թիւը կը նուազի¹: Շատեր որպէս պատճառաբանութիւն — տեսակ մը ինքնարդարացման իմաստով տրուած — կը յայտնեն իրենց դժգոհութիւնը եկեղեցւոյ արարողութիւններու երկար ըլլալուն համար: Ուրիշներ կ'ըսեն թէ լեզուն գրաբար ըլլալով արարողութիւնները կը դառնան անհասկնալի, հետեւաբար եւ անհետաքրքրական եւ անհրապոյր: Դեռ ուրիշներ որպէս բացատրութիւն կը մատնանշեն այն իրողութիւնը, որ արարողութիւններուն մէջ ոչինչ կայ նոր ու արդիական եւ հետեւաբար հետաքրքրաշարժ եւ քաշողական: Նոյն արարքները, նոյն շարժումները, նոյն բառերը, նոյն եղանակները: Միօրինակութիւնը յառաջ կը բերէ միապաղաղ վիճակ ինչ որ բնականօրէն կը տանի ձանձրոյթի հոգեվիճակի:

Նախ քան այս բոլորին անդրադառնալը կ'ուզէի հիմնական հաստատում մը կատարել: Եկեղեցիին հետ կապուածութիւնը պէտք չէ դատել միայն կիրականօրեայ եկեղեցական արարողութեանց կանոնաւոր կերպով ներկայ գտնուելու եւ մասնակցելու արարքովը: Բնական եւ կարեւոր է որ անձ մը եկեղեցիին իր պատկանելիութիւնը արտայայտէ կիրակի օրերը, որպէս Տիրոջ նուիրուած օր եւ սովորական գործերէ դադարման եւ հանգստեան առիթ, եկեղեցի գալով եւ համայնական աղօթքին մասնակցելով, մանաւանդ Ս. Պատարագին, որ սիրտն է ոեւէ քրիստոնեայի կեանքին: Ոեւէ անձ անդամ է եկեղեցիի

մը, այսինքն համայնքի մը, որովհետեւ եկեղեցին՝ ինքը կը նշանակէ համայնութիւն (community), Քրիստոսի հաւատացեալներու կամ Քրիստոսով իրարու կառչածներու հաւաքականութիւն:

Բայց հասկնալի է, որ ներկայ ընկերային կեանքի պայմաններուն տակ, երբ մարդիկ աշխարհագրականօրէն յաճախ հեռու կ'ապրին եկեղեցւոյ վայրէն (յատկապէս Արեւմտեան աշխարհի պարագային, ինչպէս Եւրոպա եւ Ամերիկա), գործնապէս դժուար կը դառնայ ամէն կիրակի կանոնաւորապէս եկեղեցի երթալ: Նաեւ նկատի ունենանք այն պարագան, որ մարդիկ շաբթուան մէջ իրենց գործերով այնքան տարուած են, խճողուած եւ յոգնած, որ կիրակի օրը կ'անցնեն ընտանիքի մէջ հանգիստով եւ կամ ընտանիքի անդամներով կ'երթան զբօսանքի: Եկեղեցի չյաճախելու պարագան ներկայ ժամանակներու աշխարհայնացած կեանքի (secularized way of life) արդիւնքն է յաճախ եւ ոչ թէ անպայման եկեղեցիին հանդէպ անտարբերութեան արդիւնք, թէեւ կան ոմանք, որ այս վերջին պարագային մէջ կը գտնուին, այսինքն անհաղորդ դարձած են եկեղեցւոյ հանդէպ:

Մեր հայեցակէտով՝ անհրաժեշտ է, որ կիրակի օրերը նկատի առնելով մեր ժողովուրդի զաւակներուն համար որպէս Տիրոջ օր, որուն ընթացքին հարկ է երթալ Տիրոջ տունը եւ այնտեղ գոհութիւն ընծայել Աստուծոյ ամբողջ շաբթուան իրենց կեանքին համար: Սա այնպիսի որակ մը կու տայ մեր կեանքին, որ ճշմարտօրէն կ'արժեցնէ մեր մարդկային էակ ըլլալու հանգամանքը: Որովհետեւ պէտք չէ երբեք մոռնալ որ կեանքը Աստուծոյ տուրքն է մեզի եւ զայն ստացողը՝ անոր անտեսը պէտք ունի Տուողին իր շնորհակալութիւնը յայտնելու եւ Անոր ցոյց տուած ճամբու մէջէն ուղիղ քալելու: Չենք կրնար մոռնալ, որ մարդը միակ էակն է Աստուծոյ արարածներուն մէջ որ ունի իր հոգիին մէջ «Աստուծոյ Շունչը» եւ «Աստուծոյ Պատկերը» ըստ Աստուածաշունչ մատեանի խօսքին (Ծննդոց Ա. 26-27, Բ. 7): Չենք կրնար մոռնալ նաեւ մեր Տիրոջ՝ Յիսուս Քրիստոսի խօսքը, որ կ'ըսէ. «Կայսրին տուէք ինչ որ կայսրին կը պատկանի եւ Աստուծոյ տուէք ինչ որ Աստուծոյ կը պատկանի» (Մատթէոս ԻԲ 21): Վեց օրեր աշխարհի մէջ կ'ապրինք ընդհանրապէս «Կայսեր» իշխանութեան տակ: Մէկ օրը Աստուած սահմանած է Իրեն հետ հաղորդութեան եւ մեր հանգիստին համար:

Միաստուածեան երեք գլխաւոր կրօններուն մէջ կայ այս աստուածային անօրինութիւնը: Հրէութեան համար շաբաթ օրն է սուրբ օրը, Աստուծոյ օրը, Իսլամութեան համար՝ ուրբաթ օրը: Եւ բոլորն ալ զայն կը պահեն կանոնաւորութեամբ եւ հաւատարմութեամբ:

Քրիստոնէութեան մէջ եւս շատ տեղեր, ինչպէս եւ անձամբ վկայ եմ եղած, ինչպէս Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ, Անկլո-Սաքսոն ժողո՞

վուրդներու մօտ կիրակի օրը խակապէս Տիրոջ օր կը նկատուի: Կը յիշեմ թէ ինչպէս շատերը Կաթողիկ, Օրթոտոքս կամ Բողոքական եկեղեցի կը յաճախեն, այս կամ այն եկեղեցին ըստ իրենց յարանուանական պատկանելիութեան: Վերջերս միայն նկատեցի որ շատ տեղեր կիրակի օրերը խանութներ, վաճառականական տեղեր բաց կը պահուին կիրակի օրեր, ինչ որ սխալ որոշում մըն է այն պետութեանց կողմէ, որոնք կրօնքը առհասարակ ընկերային կեանքի մէջ կարեւորութեամբ նկատի չեն ունենար եւ երկրորդական գծի վրայ կը դնեն:

Մենք՝ Հայերս, կրկնակ պատճառներ ունինք եկեղեցի երթալու կիրակի օրերը այնքան յաճախութեամբ, որքան մեր գերագոյն կարելին թոյլ կու տայ Պարզ խօսքով՝ յատուկ ճիգ պէտք է ի գործ դնենք Աստուծոյ մեզի շնորհած շարժուման 168 ժամերէն մէկ երկուքը մեր Տիրոջ յատկացնելու Համար: Նախ որպէս քրիստոնէական բնական պարտականութիւն եւ երկրորդ որպէս ազգային պարտաւորութիւն, մանաւանդ արտասահմանի մէջ: Բոլորս ալ քաջ գիտենք, որ մեր եկեղեցին իր սկզբնատիպ եւ աստուածատուր նկարագրով Քրիստոսի Հաւատքին օճախն է, ուրկէ կը քաղենք մեր կեանքի ոյժն ու նկարագիրը: Եւ նոյն ատեն մեր ազգին տունն է, մանաւանդ երբ մենք Հեռու ենք մեր բնօրրան Հայրենիքէն եւ կամ Հայրենիքին իսկ մէջ գրկուած ենք ազատօրէն մեր կեանքը տնօրինելու կարելիութենէն: Եկեղեցւոյ մէջ եւ անոր շուրջ իրար կը Հանդիպինք եւ մեր ազգութեան Համայնական ապրումը կ'ունենանք եւ կը ծաղկեցնենք: Բացատրութիւններ գտնել մեր եկեղեցի շերթալը արդարացնելու Համար աւելորդ է: «Ուր կամք կայ՝ անդ եւ Հնարք կայ» (where there is a will, there is a way) ըսեր է աշխարհահռչակ գրագէտ Շէյքսպիրը: Ըսուած է նաեւ «Հազար պատճառ կրնաս գտնել բան մը չընելու Համար, բայց մէկ պատճառ ունիս ամէն բան ընելու Համար — Սէր»: Եթէ կը սիրես եկեղեցիդ՝ եղի՛ր եկեղեցի, այսինքն գնա՛, մասնակցէ՛ որպէսզի Ս. Պատարագի բառերով կարենանք ըսել «Եկեղեցիս մի անձն եղեւ»...:

***

Այս ընդհանուր խորհրդածութիւններէն եւ նկատողութիւններէն ետք այժմ կու գամ այն հարցերուն զորս յիշեցինք այս գրութեան սկիզբը:

1.- Ետտեղ որ կ'ըսեն թէ եկեղեցի չեն երթար, որովհետեւ եկեղեցական արարողութիւնները շատ երկար են եւ հետեւաբար ձանձրանալի, մանաւանդ արդի մարդուն Համար, արդիական կեանքի այնքան արագ եւ այնքան յարափոփոխ պայմաններուն տակ:

Այս առարկութիւնը ամբողջապէս եւ հապէս ճիշդ չէ: Ինչո՞ւ: Նախ մեր եկեղեցւոյ կիրակնօրեայ Ս. Պատարագը մէկուկէս ժամէն աւելի չի տեւեր, որուն 15 վայրկեանը՝ քարոզախօսութեան բաժինն է: Պատարագէն առաջ տեղի կ'ունենան «Գիշերային» եւ «Առաւօտեան» ժամերգութիւնները, որոնք կը տեւեն մէկ ժամ եթէ լրիւ կատարուին: Որոշ տեղեր անոնք շատ կրճատուած ձեւով տեղի կ'ունենան երբեմն 15, երբեմն 30 վայրկեան տեւողութեամբ: Մեր եկեղեցին երբեք չի պարտադրեր իր հաւատացեալներուն որ արարողութեանց սկիզբէն մինչեւ վերջը պէտք է ներկայ գտնուիլ: Բնականօրէն երկուքուկէս կամ երեք ժամ ներկայ գտնուիլը ձանձրոյթի կը տանի: Բայց մեր եկեղեցին իր հաւատացեալներուն առիթ կու տայ այդ երկուքուկէս ժամուան մէջ որեւէ ատեն գալու, ներկայ գտնուելու, մոմ վառելու, աղօթք ընելու եւ արարողութեանց մասնակցելու: Սա մեծ առաւելութիւն է այն իմաստով, որ մարդիկ կրնան թէ՛ իրենց կրօնական պարտքը կատարել եւ թէ՛ հանգիստին կամ զբօսանքին արդար բաժին հանել:

2.- Իսկ անոնք, որոնք կ'առարկեն ըսելով որ լեզուն գրաբար ըլլալով արարողութիւնները անհասկնալի են, դարձեալ ամբողջականօրէն ճիշդ չեն:

Նախ, կ'ուզէի «հասկնալի» եւ «անհասկնալի» բառերուն իմաստը յստակեցնել կրօնական-աստուածաբանական հայեցակէտով դիտուած: Կրօնքի մէջ ամէն ինչ հասկնալի չէ այս բառին տրամաբանական սովորական իմաստովը: Կրօնքին հական բաժինը՝ սիրտը, խորհուրդ է (mystery): Յաճախ Աստուծոյ մասին կ'ըսուի «Անիմանալի», «Անքննելի», «Անհասանելի», «Անճառելի», «Անզննելի», «Անմերձենալի»: Թէ ինչպէս Աստուածութիւնը մի է եւ երեք (Ս.Երրորդութիւն) «Ի վեր է քան զմիտս եւ զբանս», անհասանելի է մեր միտքէն ու խօսքէն: Խորհուրդ է: Թէ ինչպէս Աստուած ոչինչէն տիեզերքը ստեղծեց՝ անհասկընալի է մարդկային տրամախոհական մտածողութեան համար: Թէ ինչպէս Աստուած մարդ եղաւ, Արարիչը արարածի բնութիւն զգեցաւ առանց Արարիչ ըլլալէ դադրելու «Խորհուրդ մեծ է եւ սքանչելի» հայ շարականագիր վարդապետին պերճախօս բառերով: Թէ ինչպէս երեքօրեայ մեռեալը եւ գերեզմանի մէջ թաղեալը ու ծանր քարով փակեալը ու կնքեալը մեռելներէն յարութիւն կ'առնէ եւ իր աշակերտներուն կը տեսնուի, անոնց հետ վերստին կը խօսի, անիմանալի խորհուրդներու շարքին կը պատկանի: Հետեւաբար հասկնալիութիւնը սոսկ լեզուի հարց չէ: Եթէ գրաբարով լսես կամ աշխարհաբարով, Ս. Երրորդութիւն կամ երեք անձինք եւ մի աստուածութիւն, բան չի փոխուիր հասկնալիութեան եւ կամ անհասկնալիութեան տեսակէտէն: Եթէ «Աստուած մարմին եղել» կամ «Աստուած մարդացաւ» ըսենք, մար-

դեղութեան (Incarnation) խորհուրդէն ոչինչ կը փոխուի: Եթէ «Աստուած արար գերկիր եւ գերկին» կամ Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը ըսենք, դարձեալ Արարչագործութեան խորհուրդին կնիքը քակած չենք ըլլար: Եթէ «Քրիստոս Յարեալ» կամ Քրիստոս յարութիւն առաւ ըսենք, Յարութեան հրաշափառ խորհուրդին լուծում գտած չենք ըլլար մեր մտածողութեան մէջ:

Բնականօրէն կրօնքի մէջ շատ բան կայ հասկնալի եւ այդ բոլորը մեր ժողովուրդին կ'ընծայուին եկեղեցական արարողութիւններու աշխարհաբար թարգմանութեամբ եւ բացատրութիւններով, յատուկ գրքոյկներով կամ բերանացի քարոզութեամբ: Անհրաժեշտ է որ եկեղեցի եկող հաւատացեալը, ոչ թէ հանդիսատեսի պէս ներկայ ըլլայ, այլ մասնակցի, հետեւի երգեցողութեան: Գրաբար կարդալն ալ այնքան դժուար չէ աշխարհաբար գիտցողին համար:

Այստեղ է ուր մեր հոգեւորականները բացառութեամբ ոմանց, շատ քիչերու, կը թերանան իրենց պարտականութեան մէջ: Հարկ է որ իրենց քարոզներով, բացատրական թղթիկներով եւ գրքոյկներով բացատրեն ժողովուրդին արարողութեանց կարգն ու իմաստը, որպէսզի հաւատացեալները գիտակցաբար հետեւին եւ մասնակցին: Հարկ է որոշ պահերու, ինչպէս «Հաւատամք»ի Նիկիական հանգանակի արտասանութեան կամ «Հայր Մեր»ի, «Տէր Ողորմիա»ի երգեցողութեան հրաւիրել եւ վարժեցնել հաւատացեալները որ լիով ձայնով մասնակցին, իսկ միւս հոգեւոր երգերու պարագային մեղմ ձայնով մասնակցին դպրաց դասի երգեցողութեան, չխանդարելու համար երգեցողութեան երաժշտական գեղեցկութիւնը:

Այս բոլորին մէջ ամենէն կարեւոր, նոյնիսկ էական պարագաներէն մէկն է հոգեւորականին կողմէ տրուած քարոզը: Սա պէտք է ըլլայ լաւ մշակուած, իմաստալից եւ առնչուի մարդոց ապրած կեանքի հարցերուն: Այսինքն՝ ըլլայ այժմէական եւ ո՛չ թէ ընդհանուր, տեսական, գիտական, ակադեմական կամ չոր խրատական, մանաւանդ յանդիմանական կամ դատապարտողական, այլ շինիչ, աւելի հարազատ բացատրութեամբ՝ հոգիէն, հաղորդական, ազդու: Կարճ կամ երկար ըլլալը կախում ունի բովանդակութեան որակէն ու լեցունութենէն: Թէեւ յանձնարարելի է որ ըլլայ կարճ քան թէ երկար: Քարոզին միջոցաւ կարելի է եկեղեցական արարողութիւններուն՝ խորհուրդներուն, Ս. Պատարագին իմաստը ժողովրդական պարզ լեզուով բացատրել:

Այն անձերը, որոնք յամառօրէն կը պնդեն որ լեզուն պէտք է աշխարհաբար ըլլայ, որպէսզի «հասկնալի» դառնայ, ի՞նչ պիտի ըսեն այն հայ գաղութներուն համար, ինչպէս Միացեալ Նահանգներ, Հարաւա-

յին Ամերիկա, Եւրոպա, ուր աշխարհաբար հայերէնն ալ անհասկնալի է եւ անգլերէնը (Միացեալ Նահանգներ, Անգլիա), Ֆրանսերէնը (Ֆրանսա, Պելճիքա, Զուիցերիա) կամ Գերմաներէնը (Գերմանիա, Աւստրիա) եւ կամ Սպաներէնը (Արժանթին) ու Փորթուկալերէնը (Պրագիլ), Ռուսերէնը (Ռուսաստան, Ուզբանիա), եւ օր մըն ալ արաբերէնը եւ պարսկերէնը (Միջին Արեւելեան երկիրներ) հասկնալի լեզուներն են: Ի՞նչ կ'ըլլայ հայոց եկեղեցին... Հայ ժողովուրդի հաւատքի միութեան շաղախը, ազգային միասնութեան խարիսխը:

Հետեւաբար, զգոյշ պէտք է ըլլալ մակերեսային եւ պարագայական երեւոյթներէ, ճաշակներէ ու նկատումներէ հեռու մնալ ու պահել հայ եկեղեցւոյ դարաւոր միութեան ոսկի թելերէն մէկը՝ գրաբար լեզուն, որ այնքան ալ խորթ չէ եւ բոլորովին անհասկնալի աշխարհաբար լաւ գիտցող անձերու համար, երբ մանաւանդ յստակ առոգանութեամբ եւ հանդարտ, իմաստալից, ճշդօրէն շեշտեալ (ըստ բառերու իմաստին) կարդացուի կամ արտասանուի:

Իւրաքանչիւր թեմի կամ շրջանի հոգեւոր պատասխանատուն պէտք է թոյլատրուի ըստ պատշաճի եւ օգտակարութեան Ս. Գիրքի ընթերցանութիւնները, մանաւանդ Առաքելական թուղթերու ընթերցումները եւ այնպիսի մասեր, ուր հաւատացեալները մասնաւոր կերպով պարտաւոր են մասնակցիլ, ինչպէս Ս. Պսակի կամ մկրտութեան ժամանակ հարցաքննութեան պարագաներուն, կարելի է արտօնել խօսակցական հասկնալի լեզուն: Բայց զայն ընդհանրացնելը մեծ վնաս կը բերէ եկեղեցիին:

Աւելցնենք նաեւ այն իրողական ճշմարտութիւնը, որ այն եկեղեցիները՝ Կաթոլիկ, Բողոքական, որոնք խօսակցական լեզուներով կը կատարեն պաշտամունքը, անպայման հաւատացեալներու մեծ բազմութիւն մը չունին: Մենք անձամբ ներկայ եղած ենք արարողութիւններու թէ՛ Եւրոպայի եւ թէ՛ Ամերիկայի մէջ, ուր սովորական կիրակիներուն եկեղեցի յաճախողներու թիւը օրէ օր կը պակսի: Եւ ասոր պատճառը լեզուն չէ, այլ ընկերային կեանքի աշխարհայնամիտ եւ դիւրակեաց ու հաճոյապաշտ նկարագիրն ու ընթացքը:

3.- Վերջապէս, անոնք որոնք եկեղեցական արարողութիւնները միատեսակ, միապաղաղ կը գտնեն եւ նորութիւններ կը փնտռեն, պէտք է լաւ գիտնան որ եկեղեցին թատրոն չէ կամ շարժանկար: Դրերու աւանդութիւն ունեցող հասարակաց կամ համայնական կեանքի կարգաւորութիւններ են, որոնց չէ կարելի մօտենալ թեթեւակի ձեւով:

Եղան կարգ մը եկեղեցիներ, որոնք արդիականութեան սիրոյն «Ճազ միւզիք» մտցուցին եկեղեցւոյ արարողութեան մէջ երիտասարդները հրապուրելու համար: Զախողեցան, որովհետեւ նոյնինքն

երիտասարդները անյարմար գտան այդ երաժշտութիւնը լսել եկեղեցւոյ կամարներուն ներքեւ, Աստուծոյ խորանին առջեւ: Եթէ այդպիսի նորութեանց (novelty) տուն տրուի, այն ատեն եկեղեցւոյ պաշտամունքը յարափոփոխ ընթացքի մը կը վերածուի: Նորութիւնը (newness) մարդուն մէջն է, հաւատացեալին մօտեցման մէջ: Զուրը նոյն ջուրն է, որ աղբիւրէն կը հոսի, բայց մարդուն մօտեցումը, ծարաւը, կարիքն է որ ջուրին համին վրայ կ'ազդէ: Աստուծոյ ներկայութիւնն է, որ մեզի կը հաղորդուի եկեղեցւոյ արարողութեանց մէջէն: Մեր հաւատքի գօրութիւնը, մեր հոգեւոր կարիքներն են որ կը նպաստեն անոր թարմութեան եւ ազդուութեան: Նորութիւնը (newness) պէտք չէ շփոթել նորեղութեան (novelty) հետ:

Բնականօրէն եկեղեցւոյ ծէսը ինչպէս ուրիշ աւանդական եկեղեցիներու, նաեւ Հայ եկեղեցւոյ մէջ ունեցած է իր զարգացման ընթացքը, թէեւ շատ դանդաղ եւ զգուշաւոր ձեւով: Ատիկա կը պատկանի եկեղեցւոյ վերին իշխանութեան, որ հարկ եղած պարագային կրնայ ճշդել փոփոխութեան, յաւելման կամ յապաւման պարագաները: Անհատական նախաձեռնութեամբ կարելի չէ եկեղեցւոյ ծիսական արարողական կարգին մէջ հիմնական փոփոխութիւններ մտցնել, որովհետեւ ծէսը եկեղեցւոյ իշխանութեան կողմէ կարգաւորուած աղօթքներու շարքն է բոլոր հաւատացեալներուն համար սահմանուած: Եթէ անհատական նախաձեռնութեամբ փոփոխութիւններ տեղի ունենան՝ քառասային վիճակ մը կը ստեղծուի Հայ եկեղեցւոյ ծիսական կեանքին մէջ, որ դարերէ ի վեր եղած է Հայ ժողովուրդի կրօնական միութեան եւ հայոց քրիստոնէական պաշտամունքին գեղեցկութիւնն ու փառքը հանդիսացող կարեւորագոյն տուեալներէն մէկը:

Կիրակի է այսօր:

Շաբթուան եօթը օրերուն մէջ իւրայատուկ, տարբեր իմաստ եւ տեղ ունեցող օր: Մինչ վեց օրերը — երկուշաբթիէն շաբաթ առհասարակ աշխատանքի սովորական, գրեթէ միատեսակ օրեր են, կիրակին «Տիրոջ օր»ն է: Kyriaki յունարէն բառը կը նշանակէ Տիրոջ օր, յատկացուած աղօթքի, Անոր հետ հաղորդութեան, հանգիստի եւ բարեգործութեան:

Աստուածաշունչի մէջ ստեղծագործութեան դրուագի պատումին մէջ կը տեսնենք որ Աստուած Շաբաթ օրը, որ շաբթուան վերջին, եօթներորդ օրն էր, սահմանեց որպէս հանգիստի օր: Քրիստոս յարութիւն առաւ «ի միաշաբաթեան», այսինքն կիրակի, որ առաջին օրն է շաբթուան, միաշաբաթ բառով բնորոշուող: Ասոր համար յաջորդ օրը երկուշաբթի կը կոչուի: Եւ որովհետեւ Քրիստոսի յարութիւնը զագաթ-

նակէտն է իր տնօրինական կեանքին, ատոր համար Առաքելական դարէն սկսեալ շաբաթ օրը փոխարինուեցաւ կիրակիով:

Կիրակին սակայն հանգիստի օր է ըսելով չի նշանակեր որ պարապութեան, ամբողջական անգբաղութեան օր է: Հոգեւոր կեանքի մշակման յատկացուած օր է: Մենք մարմին ենք եւ հոգի միասնաբար: Ձէ կարելի մարմինը խնամել եւ հոգին անտեսել: Հանգիստի կողքին աղօթքի, Սուրբ գրական ընթերցման եւ բարի գործեր կատարելու օր է:

Եւ այս բոլորին մէջ, ինչպէս քրիստոնէական եկեղեցիներու պարագային, այնպէս եւ հայ եկեղեցւոյ պարագային, հաւատացեալներու կեանքը իր կիրակնօրեայ կշռոյթը եւ նկարագիրը կը գտնէ հաւատացեալին եկեղեցի երթալովը եւ արարողութեանց մասնակցելովը Ս. Գիրքի ընթերցման եւ ունկնդրութեան հետ միասին:

3 Յունուար, 1999

Նիւ Եորք